

Makacs ünnepvárás

Kónya Imre: *...és az ünnep mindig elmarad?*

Történetek a rendszerváltástól napjainkig

Alexandra Kiadó, 2016

Hazánk óriási reménnyel lendült neki a múlt század kilencvenes éveinek kezdetén a rendszerváltoztatásnak. A nyolcvanas évek vége szellemi gazdagodást is hozott: megjelentek előzőleg homályban hagyott, évszázadokkal korábbi kincses írásművek, pezsgett a civil élet, optimista tervek fogalmazódtak meg állami, társadalmi, családi szinten is. Noha nem az építkezés, inkább a lebontás – az állampárt és a pártállam lebontása – hozott izgalmas mozzanatok az életünkbe: ezek is sikerélményt fényesítettek föl. A demográfia baj ugyan fenyegetett, és Damoklesz-kardként függött az ország fölött a gigantikusra nőtt államadósság: maga a társadalom mégis meglehetősen jó szellemi állapotban volt. Intelligens és sikervárázó emberek siettették a politikai változásokat: akkor még senkinek nem jutott eszébe a „gengszterváltás” szó: mindenki – aki szeretete volna – elhitte, hogy rendszerváltás következik.

Am a szovjet politikai megszállás utáni első szabad választáshoz közeledve már sötétszürke felhők jelentek meg hazánk szimbolikus – politikai – égboltján. Körülrajzolódott egy család, nyilvánosságbeli erő, amely fenyegetett, címkézett, hatalmasakat füllentett: nem közéleti ellenfelekben, hanem az érdekeit veszélyeztető ellenségekben gondolkozott. Így már az első választás hangulatát az öröm helyett – legalább részben – az aggodalom járta át, bizonyos fokozatban megjelent maga a gyűlölet is. És az ünnep már ekkor elmaradt...

...és az ünnep mindig elmarad?

Kónya Imre e címet adta kötetének, amelyet nyolc esztendőn keresztül írt. Több mint

hatszáz oldalasra nőtt az alkotás, s noha némileg túlírt, a fölös epizódok is érzékeltetnek valamit a kor hangulatából, s ezzel megérthetőbbé teszik a szerző sugallatait. Az emlékirás képet ad arról az irdatlan erőfeszítésről, amelyet a magyar társadalom tett a demokrácia helyreállításáért. Helyreállításáért, hiszen a magyar kultúra eleve demokratikus szellemű, és még 1945 után is csírázni kezdett a lánckerékkel taposott magyar ugaron, 1956-ban pedig szárba is szökkenet. Lódítanak tehát azok, akik sulykolják: ők voltak azok, akik „bevezették” a demokráciát Magyarországon az utóvédharcot folytató feudalizmus ellenében. A helyreállítást azonban túlzottan küzdelmessé tette, hogy két baloldali párt is ránehezedett a lelkesedésre. Egy kisebb, amelyikből csak egy ember maradt volna törvényhozási képviselő, ha nincs listás bejutási lehetőség. És egy másik, akkori arányokat tekintve nagy erő, amelyet a köznyelv „ávós csemeték pártjának” is becézett az idő szerint.

Kónya kötete fájdalmasan érzékelteti, hogy ez utóbbi szerveződés miként siklatta ki a széles derűlátással indult kísérletet. „Szerencsém van, mert Kis János lakásán váratlanul Fodor Gáborral is találkozom. Kiderül, amíg Kis Amerikában volt, Fodor vigyázott a lakásra. Aztán valahogy ott ragadt” – írja mintegy mellékesen Kónya, és íme: e rövid szövegrész villanófénybe helyezi a rendszerváltoztatás valós buktatóinak lényegét. Kis János pártelnök Amerikában jár. Közben Fodor Gábor fideszes alapító a lakásra vigyáz. Majd ott ragad.

Ez a különös találkozás akkor történt, amikor 1990 januárjában az akkor még parlamenten kívüli két párt a fővárosi főügyész-

hez feljelentést tett ismeretlen tettes ellen hivatali visszaélés miatt. A Dunagate néven elhíresült ügyben Végvári József állambiztonsági őrnagy, noha egy MDF-es politikusnál jelentkezett először, később két másik párt konspirációs közreműködésével papírokat játszott ki arról, hogy az állambiztonságiak megfigyelnek ellenzékieket annak dacára, hogy az 1989. október 23-án elfogadott új alkotmány alapján ez már törvénytört. A botrány hatására Horváth István belügyminiszter 1990. január 23-ai hatállyal lemondani kényszerült. E történések alatt „Fodor Gábor volt Kis János ’valóságos és szellemi albérlője’. Legalábbis Antall szerint...” – fogalmaz Kónya. Kisről „egyébként Antall azt mondta, hogy ’Gellért hegyi bunkerébe’ visszavonulva próbálja befolyásolni a politikát ahelyett, hogy vállalná a parlamenti vitákat” – rögzíti a könyv írója. Nos, Kis azért időnként kijött a „bunkerből”. „A sajtó és a közvélemény-formáló értelmiség körében nagy tekintélynek örvendő Kis János, az SZDSZ elnöke, például, kijelentette, neki aztán edes mindegy, hogy a Kossuth-címeren korona lesz vagy svájci sapka.” Igen, a filozófus eme szélsőséges megfogalmazása ma nem állná ki a politikailag korrekt – PC – megnyilvánulások követelményét. S akkor is verbális szörnyűségeket vont maga után, ugyanis számosan a rasszizmus első megnyilvánulásaként értékelték a „svájcisapkázást”, amelyet évekkal később más szereplőtől a „bőgatyzás”, „fütyülősbarkozás” egészített ki.

Noha a Gellért-hegyi találkozás a rendszerváltoztató folyamat legelején történt, utólag visszagondolva világosan láthatjuk, hogy már akkor borítékolva volt ennek a társadalmi-politikai kísérletnek a kisiklása. Kisiklás, még akkor is, ha előtte a szimbolikus vágányon még rendben megtett út fontos volt, eredményeket – sőt sikereket – is érintett kisebb kanyarjaival.

Az „egyik rendszerváltoztató pártként” emlegetett extrém garnitúra vezéralakjait Kónya Imre, a Független Jogász Fórum –

hetedmagával – megalapítója, későbbi, Boross-kormánybeli belügyminiszter pármondatba sűrítve, lényegbevágóan jellemzi. Még 1988-ból idézi Tamás Gáspár Miklós meglátását, eszerint nem lehet „bolsevista kutyából demokratikus szalonna”. A kötet írója nem tudja, „hogy a Lukács-tanítványként marxistának indult Kis János vagy a liberálissá maoistából vált Demszky Gábor és Haraszti Miklós mit szólnak az önjáró filozófus szösszenetéhez. Azt viszont TGM nem állította, hogy bolsevik szülőktől származó utódokból ne lehetnének demokraták. Igaz, furcsa is volna, ha éppen ő állt volna elő ilyesmivel. Hiszen édesanyja hajdan tagja volt a Román Kommunista Párt Központi Bizottságának” – olvasható a kötetben. Kónya leírja azt is, hogy „Haraszti Miklós szülei az izraeli kommunista párt alapítása körül tevékenykedtek”. A szövegfolyamból kiderül: „a Rákosi-korszakban Bauer Tamás szülei az Államvédelmi Hatóság alkalmazásában álltak, s apja az a Bauer Miklós, aki valószínűleg nem véletlenül kapta az általa kihallgatott gyanúsítottaktól a *Körömös* előnevet...”

Kónya Imre nem rögzíti, hogy az ilyen információk nyilvánosságra emelése a legelemibb föltétele mindenféle demokráciának. Akik elvárják, hogy a polgárok rájuk voksoljanak, azaz jövőjükéről, gyermekeik és unokáik jövőjéről a döntést az ő kezükbe helyezték, nos, azok igenis mondjanak el magukról minden információt. Ne csak kettős – esetleg hármas – állampolgárságuk tényét világítsák meg, hanem azt is: konkrétan mely állam(ok) polgárai. Ha a választók ennek ismeretében is rájuk szavaznak – lehetőleg nem listán, hanem közvetlenül –, akkor rendben van: üljenek be a Steindl Imre-i falak közé. „Steindl Imre szavai jutnak eszembe, aki az alkotmány templomának nevezte csodálatos alkotását” – jegyzi meg Kónya.

Valami mögöttest Antall József már akkor tudott a furcsa vezetőkkel működő, szélsőségesen szabad szövetségről. Már 1990 áprilisában azért vállalta az SZDSZ-

szel kötött paktum okozta feszültségeket, mert nem akart nagykoalíciót kötni a már akkor is riasztó csoportosulással. „Nem erre szól a felhatalmazásom” – mondta mentségül Kónya Imrének egy beszélgetésben. Ugyanis az MDF grémiumai a kisgazdákkal és a kereszténydemokratákkal való koalíciós tárgyalást szabtak feladatul – e szerint ezek a testületek is tudtak valamit –, „s mellesleg én sem akarok a szabaddemokratákkal kormányozni” – fogalmazott Antall. Tréfás és aligha valós indokként azt hozta fel, hogy nem tudná a miniszterek testi épségét garantálni a kormányülésen.

A paktumot utóbb is sokan támadták a Demokrata Fórumon belülről is. Mint olvassuk: „a radikálisan kommunistaellenes SZDSZ pálfordulását tapasztalva vagy Göncz Árpád alkotmányellenes, pártos és hatáskörét (alkotmánybírósági döntésekkel szembeszegülve is) túllépő tevékenységét látva” sokan úgy vélték, „helytelen volt megállapodást kötni az SZDSZ-szel”, ám ezek nem veszik figyelembe, hogy az alternatíva „az SZDSZ-szel közös kormányzás, a nagykoalíció lett volna” – vallja mind a mai napig az MDF akkori frakcióvezetője, Kónya Imre.

A későbbiek is érzékeltetik, hogy a bődületes kommunistaellenességgel indult párt nem a közjóért buzgólkodott. Gátlástalan populizmusa sok kérdésben legyűrte a józan észet. A kárpótlás kérdéskörében például – mint Kónya részletezi – „az SZDSZ pedig nevetséges módon minden magyar állampolgárnak húszezer forint kárpótlást javasol, mondván, hogy az elmúlt rendszerben mindenki kárt szenvedett, s nem lehet ezek közül kiemelni azokat, akik éppen azzal szenvedtek kárt, hogy elvették a tulajdonukat”. Ez a bornírt érvelés nem kevesebbet jelent, mint azt, hogy Biszku Bélának is ki kellett volna utalni a húszezer forintot, sőt annak a sortűzvezénylő figurának is, akit később elmarasztalt az igazságszolgáltatás, s egyben, velük együtt azoknak az 56-os hősöknek is, köztük Hornyák Tibornak, a Rabparlament elnökének,

akik szörnyű megtorlást viseltek el éppen a Biszku-éra martalócaitól. „Mindenkinek kárt szenvedett” – gurította a szélsőséges párt. Eszerint kárt szenvedett az az Apró Antal is, aki a Szemlőhegy utcai palotát, elkobzásra kijelölt zsidó vagyont, amelyet kommunisták lakóhelyéül jelölt ki a pártállami hatalom, megszerezte, és utódainak tovább jussoltatta.

Mindez nem derülhetett ki az akkori médiaállapotok között: a társadalom semmiről sem tudhatott. A sajtót ugyanis az extrémítás uralta. A választás estéjén, miután a társadalom megtudta, hogy a Magyar Demokrata Fórum alapíthat kormányt, már elkezdődött a hírek – a valóság – átdolgozása. „Kiderült, hogy amikor eljöttünk a Bem térről, a Magyar Televízió már rég átkapcsolt a szabaddemokraták Mérleg utcai székházába” – emlékezik vissza Kónya Imre. A média(v)iszonyokat jól jellemzi az az epizód, amelyet Németh Péterről, a *Magyar Hírlap* akkori vezetőjéről olvashatunk a kötetben. Kónya egy súlyos sajtótorzítás miatt telefonon felhívta a főszerkesztőt, és megkérdezte tőle: „hogyan jelenthetett meg lapodban ilyen gyűlölködő baromság? Hiszen valahol barátok vagyunk? – Az más – mondta a főszerkesztő. – De politikailag ellenkező oldalon állunk. Mi, liberálisok – jelentette ki a volt párttitkár – nem tudjuk elfogadni, amit ti csináltok” – olvasható a visszaemlékezésben.

Ez a fajta liberalizmus az első adott alkalmammal blokádnál helyezte a demokrácia kiteljesedését. A taxisok zendülését a szélsőség egyértelműen kormánybuktatásra akarta fölhasználni (vissza)élve azzal a körülménnyel is, hogy a miniszterelnök kórházban feküdt. Göncz Árpád, az SZDSZ köztársasági elnöke a blokádnapi napjaiban megjelent a kormányülésen. És így fogalmazott a kabinet előtt a taxis lázadásra utalva: „ez feltehetőleg nem gyalogáldozattal, hanem többel is jár”. Utóbb kiderült: makkal álmodott a köztársaság első polgára. Pedig ő mindent megtett... Mint emlékeztet: vasárnap este ért véget a blokádnak, előtte, pénteken este Göncz nyilatko-

zatot adott ki, mely szerint „javaslatot tettem a kormánynak, hogy [...] függesse fel a benzináremeléssel kapcsolatos intézkedését”. Ez előtt a taxisok tárgyalói megállapodásra készültek, szünetet kértek, ám „sápadtan tértek vissza, hogy nagyon sajnálják, de nem tudják aláírni az előzetesen már elfogadott megállapodást. A kollégáiktól ugyanis megtudták, hogy időközben a köztársasági elnök az ő követelésükkel azonosult...” Kónya magyarázata szerint az SZDSZ-esek „mindenről azonnal értesültek. Amikor pedig látták, hogy küszöbön a megállapodás, javasolták az elnöknek, hogy álljon elő a nyilatkozattal.” Később sajtótájékoztatón Kónya megfogalmazta: „a taxisok és a kormány képviselői közötti megállapodást végül is az elnöki nyilatkozat akadályozta meg”. Két évtizeddel később egy kutatóintézeti konferencián kristályosította ki értékelését a kötet szerzője. Eszerint Kónya fontosnak érzi, hogy kompromisszumkészség alakult ki előzetesen a rendszerváltó grémiumok között, adott volt a lehetőség, hogy ez folytatódjék, és az esély az elnök kezében volt. „Göncz Árpád ennek az elvárásnak nem tett eleget. Még mindig nem mondtam ki, csak gondoltam: megmértem, s könnyűnek találtatott...”

Az elnök működése a blokádnak után még majdnem egy évtizeden át folytatódott. Göncz Árpád „a Horn-Kuncze-kormány teljes időszakában mindent aláírt. Holott az Alkotmánybíróság az ekkor meghozott törvények közül többet minősített alkotmányellenesnek, mint azok közül, amelyek az előző ciklusban születtek” – írja a politikusi munkája előtt is, az után is ügyvédként tevékenykedő Kónya. Göncz Árpád feltűnően engedékeny volt működése utolsó két évében is, amikor már Orbán Viktor volt a miniszterelnök. „Egyszer megkérdeztem Kövért, hogyan tudták ez elérni. Nem siettük el a köztársasági elnök hivatali idejének lejártá után járó juttatásokról szóló törvény meghozatalát – mosolygott bajsza alatt a Fidesz erős embere.”

Az *...és az ünnep mindig elmarad?* című kötet figyelemkeltő jelzéseket ad az új rendszer első miniszterelnökeiről, Antall Józsefről is. A legendává rögzült politikus az indulásnál még háttérben maradt, de rajta tartotta szemét a fejleményeken. Egy kezdeti kerekasztal-megbeszélésre így emlékezik vissza Kónya: „csak évekkal később jöttem rá, hogy Antall József is részt vett az ülésen [...] Videón egy pillanatra feltűnik a második sorban a későbbi miniszterelnök akkor még csak kevesek által ismert profilja.” Majd a Bush-találkozó előkészítésekor Mark Palmer USA-nagykövet meglátogatja az Ellenzéki Kerekasztalt: „Ekkor jön el Antall először, és talán mond is néhány szót. Valószínűleg én voltam az egyetlen, aki nem látta meg benne a jövőbeli miniszterelnököt” – vallja be a memoáíró.

Az MDF II. Országos Gyűlésén, a Marx Egyetem aulájában, a Marx-szoborral szemben egyetlen jelöltként már megválasztják elnöknek Antall Józsefet. Utóbb Kulin Ferencsel, a korábbi MSZMP-tagból az MDF liberális beállítottságú kiválóságává vált képviselővel beszélgetett Kónya, s megkérdezte: „...és hogyan került elő Antall neve? Őt Csoóri javasolta, miután az elnökségi tagok közül senki nem vállalta. Csoóri javaslatát viszont az adott helyzetben mindenki elfogadhatónak tartotta.” Bálint B. András újságíró, a szerző barátja utóbb sörözés közben jegyezte meg: „Antallt ezelőtt három hónappal még senki nem ismerte. Őt az Ellenzéki Kerekasztal röpítette az MDF élére.” A történelemtanárból lett politikus, Antall József hatalomgyakorlási dilettantizmusa mindjárt elnöki tevékenysége elején felszínre bukkott. Ő is a „négyigenes népszavazásként” elhíresült referendum bojkottja mellett foglalt állást. „Aki otthon marad, az a múlt-ra szavaz” – ez a szlogen rögtön leverte a magyar demokraták kiemelkedő rendszerváltó esélyeit, s előtérbe lökött egy kiismerhetetlen – de sejtethető – szándékú grémiumot. Gyerekes gondolkodásmód kellett ahhoz, hogy sok évtized demokrá-

ciaszünet után az első népszavazás előtt passzivitásra buzdítsák az akkor nagyon is aktív tömeget. Sajnos, ennek a buta politikának a következményeit nem az ostoba politikusok, hanem az emberek szenvedték – és szenvedik mind máig – meg. Mindamellett Szuhay Balázs humorista találóan jellemezte a miniszterelnököt: „Antall Józsefnek volt egy nagy előnye – fejtegette –, hogy úriember volt, és demokrata. Antall Józsefnek volt egy nagy hátránya is – folytatta –, hogy úriember volt, és demokrata.”

Kónya Imre emlékiratából csemegezni is lehet. A szerző egészséges naivitására utal, hogy az úgynevezett „Demokratikus Charta” megalapítását ekként értékeli: „Az SZDSZ összeállt a szocialistákkal, s ezzel szalonképtelenné vált a rendszerváltó pártok körében.” A szerző ezt úgy helyezi összefüggések közé, mintha bármi jelentősége lett volna annak, hogy az Országházba bezárt, a nép elől a sajtóval elzárt képviselők milyen véleményt alkotnak két évvel a rendszerváltoztatás kezdete után. Az SZDSZ mindent elsőpró médiahegemóniája e véleményeket neveléséssé, száználmassá tette, és éppen az SZDSZ ragasztgatta – hatásosan – a „szalonképtelen” címkét.

A szerző büszkén jelenti ki: „Az Országgyűlés ellenszavazat nélkül, két tartózkodás mellett fogadta el legelső törvényét.” Nevezetesen azt a törvényt, amely az 1956-os októberi, novemberi küzdelmet forradalomnak minősíti. Kónya elfelejtkezik arról, hogy a szabadon választott Országgyűlés ezzel ki is pipálta 56 ügyét. Azaz a volt ávosoktól nem vette vissza a rózsadombi villát, és adta a forradalmároknak, hanem 56 hőseit panellakásokhoz juttatva, némi jövedelem-kiegészítéssel elismerte, és a helyreállítást le is zárta. 1956-tal kapcsolatban: „Idézem Németh Miklóst, aki Pozsgay népfelkelés féligazsága után még szocializmusellenes terrorlázádról beszélt...” – világítja meg a szerző annak a politikusnak a szellemiségét, aki a szocialisták közül egyedül ju-

tott be közvetlenül, azaz nem pártlistán a magyar törvényhozásba 1990-ben.

A volt frakcióvezető, majd belügyminiszter gyakran hangoztatja: „egyetlen csepp vér ontása nélkül vittük végbe a forradalmat”, mármint a rendszerváltoztatást. Tévedés. Jelentős tömeg sodródott az utcára a munkahelymegszűnések miatt. Azaz nem sikerült megvalósítani Csengey Dénes „Európába, de mindahányan” elvét. Később lúdtenyésztők választották az öngyilkosságot, mert a Hajdúbét nevű magánvállalat a suta rendszerváltozással eltorzított piacgazdaságban kifosztotta őket. 2006. október 23-án pedig megint piros lett a vér a pesti utcán: a demokrácia félrecsúszása után hatalomra nyomult szélsőség máig azonosíthatatlan kéruhásokkal verette, gumitölténnyel fejmagasságban lövette a törvényesen demonstráló budapestieket: európai uniós polgárokat. Az akkor megsérült, majd justizmorddal rács mögé lökött fiatalok is a hibás rendszerváltoztatás áldozatai.

„Szabó Ivánnak a választások előtt a nevé se hallottam” – vallja be Kónya. Ez azért érdekes, mert az MDF első választási gazdasági programját megíró Széles Gábor és Bod Péter Ákos nevéhez Szabó Ivánét is oda kellett írni, többek meglepetésére. Mindamellett Szabó Iván tevékeny volt, már 1989-ben rendszerváltó politikusként adott interjút az akkori, a mostaninál jóval színvonalasabb *Népszavó*nak. „Eredetileg Kiss Tibornak hívták, erről változtatott Draskovicsra” – derül fény a kötetből egy szocialista politikus furcsa döntésére. És egy másik szocialista vezető egyébként is meglehetősen homályos előéletének visszás tényére is reflektorfény villan: „Horn Gyula külszolgálatában közben Harcos fedőnéven kapcsolatban volt az állambiztonsággal.”

A könyvből (is) egyértelművé válik, hogy Kónya Imre ügyvéd, a Független Jogász Fórum megalapítója, az MDF parlamenti frakcióvezetője, majd belügyminiszter a rendszerváltoztatás egyik kulcsfigurája volt. Nyolc éven át írt kötete

megkerülhetetlen e korszak kutatóinak. Noha az időszak megítélését jelentősen megváltoztató körülmény nem tárul fel a 640 oldalon, a mozgatórugók pontosabb kitapintása lehetővé válik, s itt-ott meglepő mellékszál is felfénylik. Például a médiaháború ütközeteit értékelők kerülnek kihívások elé, ha tisztázzák: Csurka keményen támadta a médiaelnököket, Han-

kiss Elemér televízió-elnököt és Gombár Csaba rádióvezetőt, „Pedig annak idején lelkesen támogatta őket” – idézi Antall József szavait a könyv. „Gombárt egyenesen Csurkáék javasolták.” Antallnak nem tetszett az ötlet, és meg is kérdezte, nem zavaró-e, „hogyan Gombár a Pártfőiskolán volt előadó? Nem baj, ez volt a válasz...”

Molnár Pál

Marianne Poulsen, Dánia: Ikarusz szárnya (gyapjú, selyem, rézszál, pamut, 177x126)

MOLNÁR PÁL (1952) újságíró. A presnaz.eu művészeti hírportál főszerkesztője, a Balassi Bálint-emlékkard alapítója.